Ter hofvaart naar Leiden

In de middeleeuwen en tijdens de republiek der Vereenigde Nederlanden berustte de rechtspraak van elke stad bij schout en schepenen, die gekozen werden uit de burgerij. In de dorpen werd de vierschaar gespannen door schout en geburen of door schout en schepenen, ook wel door schout, azing en buurlieden. Deze schepenen waren geen juristen, door rechterlijke studie gevormd. De rechtsverhoudingen waren eenvoudiger dan thans, zoodat de toepassing van het recht in den regel geen moeilijkheid voor hen opleverde. Maar toch werden zij soms voor ingewikkelde rechtskwesties geplaatst, zoodat zij deze „niet wijs" waren. In zulk een geval gingen zij advies vragen aan een ander gerecht, aan welks voorlichting zij dan ook gebonden waren. Dit werd genoemd: ter „hofvaert" gaan.

De rechtspraak der Leidsche schepenen had in den lande een goeden naam. Naar Leiden kwamen „raet van vonnessen" vragen: de schepenen van Weesp, Muiden, Naarden, van bijna alle dorpen van Gooiland, van Woerden, Gouda en Amsterdam. Zulke vonnissen, beslecht door eene andere schepenbank, noemde men „gesteede vonnissen"; „steden" wil zeggen: op een lateren dag vaststellen, na eerst eene stede, eene geschikte plaats of tijd genomen te hebben.

In het bijzonder noemen wij eenige plaatsen, gelegen in Niftarlake. Zoo moest Vreeland ter hofvaart gaan naar Deventer, hetwelk aldus bepaald was bij privilege van 1298. Maar het dorp Loenen, dat ten deele gelegen was in Utrecht en ten deele in Holland, moest vonnis halen te Leiden. Wat Weesp betreft, worden wij ingelicht door een privilegie of voorrecht, door graaf Willem V den 20sten Mei 1355 aan deze stad geschonken; in dezen voorrechtsbrief is te lezen, dat, wanneer schepenen van Weesp een vonnis moeten vellen, waarvoor zij „niet wijs" zijn, zij zulk een vonnis „sullen soecken tot Leyden oft daer zys beste wys mogen werden binnen onsen lande".

Ik vond eenige aanteekeningen betreffende dit onderwerp van Jan van Hout, den bekenden secretaris van Leiden tijdens het beleg van Leiden, waarvan ik den inhoud laat volgen.

Tusschen de jaren 1566 en 1572 waren afgevaardigden van het gerecht van Loenen naar Leiden gekomen met een crimineel proces. Een der maarschalken, vermoedelijk die van Abcoude, had een vrouw laten gevangen nemen. De eerste beschuldiging, tegen haar ingebracht, was, dat bij haar een boekje was aangetroffen, gemaakt door Johannes Anastasius Veluanus.

Dit boekje van den prediker der hervorming werd in dezen tijd voor kettersch gehouden en daarom verboden. De verdere beschuldiging was ontstaan op den dag, toen de koster bij haar gekomen was, om hare koeien en beesten met gewijd water te besprengen en deze hierdoor tegen spokerij en tooverij te vrijwaren. Zij zou toen gezegd hebben: „loop, loop, ik en wil mijn koeien met uw water niet besmakt hebben".

De Leidsche schepenen gevoelden zich bezwaard, om in deze zaak te adviseeren, wat wij begrijpen kunnen, als wij bedenken, dat zij voorviel in de eerste dagen der hervorming. Zij trachtten zich eraf te maken, door te zeggen, niet tot advies verplicht te zijn, omdat deze zaak uit het Sticht van Utrecht was en alzoo buiten Holland. De afgevaardigden, dit antwoord vernomen hebbende, reisden naar huis en kwamen terug naar Leiden met hun origineel privilege bij zich, door welks inhoud de Leidsche schepenbank overtuigd werd, dat zij gehouden was advies te geven. Om zich dan ook niet zwarter te maken in de oogen van den hertog van Alba, den landvoogd en zijne tirannieke regeering, als zij reeds waren, dienden schepenen — hoewel huns ondanks — van advies, hetwelk ten gunste van de vrouw uitviel, haar ontslaande met eenige boete.

Van Jan van Hout vernemen wij verder, dat de gerechten, welke zulke „gesteede vonnissen" begeerden, twee van hunne medebroeders zonden met de rechterlijke stukken, gediend hebbende voor beide partijen, welke stukken meestal gesloten en verzegeld waren. Soms kwamen partijen zelf in persoon met hun voorspraken of taalluiden, door wie, ten overstaan van de twee gecommitteerden de zaak ook mondeling werd bepleit.

Zoo is er van Weesp een „gesteede vonnis" geweest, waarbij een der twistende partijen een advocaat van Amsterdam, n.l. Dr. Engel, den zoon van Adriaan Engels, die secretaris was van Katwijk aan Zee en de andere een procureur of voorspraak, Heijmsoon Boot, medegebracht had, die de zaak voor schepenen behandelden.

De Leidsche schepenen plachten niet alleen de dingtalen te hooren ten overstaan van de twee gecommitteerden, maar ook de stukken te lezen in hunne tegenwoordigheid en hen te hooren betreffende de omstandigheid der zaak en „voorkomende duisternissen, om zodanige en zoveele onderrichtingen uit hunne monden te verneemen, als eenigzins doenlijk was". Daarna vertrokken de gecommitteerden. Nu behandelde de schepenbank op zich zelve de zaak en stelde het advies vast. Zulk een advies begon met deze woorden: indien zoodanige zaak voor onze Vierschaar hangende ware, wij zouden" zóó wijzen enz.

Zooals ik reeds zeide, moest het gerecht, dat ter hofvaart was gegaan, zijn vonnis doen, volgens het gevraagde advies, zonder daarin de minste verandering te mogen aanbrengen.

J. W. VERBURGT.